

กฎหมายเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ศึกษากรณีสถานที่ควบคุมตัว ผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี*

LAWS REGARDING THE RIGHTS OF INMATES DURING TRIALS: A CASE STUDY OF PLACES OF DETENTION OF INMATES AND TREATMENT TO INMATES DURING TRIALS

ทันธิมา อัจฉิตการ^{1*}, สัญญพงศ์ ลิ้มประเสริฐ¹

Thanthima Atkhitkan^{1*}, Sanyapong Limprasert¹

¹คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย

¹Faculty of Law, Rangsit University, Parthum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: Thanthima.a57@hotmail.com

บทคัดย่อ

การควบคุมผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีของศาล เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมตัวผู้ต้องขังนั้น กระบวนการยุติธรรมที่ดีนั้นต้องมีความสอดคล้องกับหลักสากลของสหประชาชาติอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในเรื่องของหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความยุติธรรม โดยเน้นย้ำเรื่องของการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ความเป็นอิสระและเป็นกลางของศาล การสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม สิทธิในการต่อสู้คดีและมีทนายความ สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผย ไม่มีการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย มีสิทธิและเสรีภาพในการใช้ชีวิต โดยจะต้องให้ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเท่าเทียมซึ่งประเทศสมาชิกรับและถือว่าเป็นมาตรฐานของสากล ซึ่งบทความนี้ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการในการใช้สถานที่ควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในด้านต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงแนวความคิดและความเป็นมาของมาตรการในการใช้สถานที่ควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในด้านต่างๆ ตามกฎหมายของประเทศไทย โดยมีการนำเอาแนวทางในการปฏิบัติของประเทศเยอรมนี ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา มาปรับใช้ซึ่งสภาพปัญหาคือสถานที่ในการควบคุมตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นมีความไม่เหมาะสมแก่ผู้ต้องขังในหลายหลายด้าน รวมถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นยังมีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทั้งในด้านของอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่มหลับนอน การรักษาพยาบาล และสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ซึ่งปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้มีความสอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นควรจะได้รับตามหลักของสากล เพื่อให้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดในมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีและเพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายของต่างประเทศ

บทความนี้จึงมีการเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องการใช้สถานที่ในการควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 แก้ไขให้เป็นสิทธิแก่ศาลแต่เพียงผู้เดียวในการที่จะสั่งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไปอยู่ในสถานที่อื่นที่มีใช้เรือนจำ และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องอาหาร ควรเพิ่มเรื่องการได้รับอาหารพิเศษอันเกิดจากการสังแพทย์ สำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ป่วยและสูงอายุ ซึ่งมีโรคประจำตัว ตามมาตรา 58 พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ข้อที่ 79 และสิทธิในการได้รับเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามกฎหมายกระทรวง ข้อที่ 69 - 70 ควรจะเพิ่มให้มีเสื้อผ้าแยกสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไม่ควรให้ใช้แบบเดียวกับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลาง และเพิ่มในเรื่องของการตรวจร่างกายเพื่อป้องกันโรคและสิทธิในการเลือกแพทย์ที่จะทำการรักษาสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีโดยให้ผู้ต้องขังนั้นเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายดังกล่าวด้วยตนเอง ตามมาตรา 58 พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หมวด 3 ข้อที่ 72 - 74 เพื่อเป็นการป้องกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยนั้นให้มีความสอดคล้องและพัฒนาให้มีความทันสมัยและเท่าทันกับหลักของมาตรฐานสากลและหลักกฎหมายในต่างประเทศ

คำสำคัญ : สถานที่ควบคุม, การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง, ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

Abstract

The control of inmates during trials of a court is one step in the judicial process in which the state has the power to detain inmates. A fair judicial process must be consistent with the international standards of the United Nations, In terms of human rights principles, which are the foundation of justice, emphasizing fair trials, independence and impartiality of the courts, the presumption of innocence, the right to equal access to justice, the right to defend one's case and have a lawyer, the right to a public trial, the absence of torture or cruel treatment, the right and freedom to live, and that everyone must be subject to the same law equally, which member states accept and consider as an international standard, which this article. This article studied the measures to control and treat inmates during trials in various aspects. The objective of this study was to clarify the concepts and history of measures concerning the use of places of detention and treatment to inmates during trials in various aspects according to the laws of Thailand, incorporating the practices from Germany, England, and the United States as guidelines. The problem is that the place of detention of inmates during trials is inappropriate for inmates in many ways. Furthermore, with regard to the treatment to inmates during trials, there are restrictions on the rights and freedoms of inmates in terms of food, private clothes and sleeping material, medical care, and the place of detention of inmates during trials. The aforementioned issues should be developed in order to align with the fundamental rights that inmates during trials should be obtained in accordance with universal principles consistent with the minimum

standards of the United Nations on the rights of inmates during trials and consistent with principles of law of other countries.

This article proposes the recommendations respecting the use of places of detention of inmates during trials in accordance with the Criminal Procedure Code, Section 89/1, which should be amended to grant the court alone the authority to order the accused or the defendant to stay in other places that are not prison. In addition, as for the treatment to inmates during trials in terms of food, there should be an addition of special dietary as prescribed by physicians for inmates during trials who are ill or elderly with chronic diseases under Section 58, the Corrections Act 2017 Article 79. For the right to receive clothing for inmates during trials according to the Ministry Regulations Sections 69 - 70, there should be an addition of separate clothing for inmates that should not be identical to the standard prison uniforms worn by convicted inmates in moderate class, and there should be an addition of medical examinations to prevent diseases and the right to choose their own physician for the treatment to inmates during trials, who are responsible for the expense themselves, under Section 58, Corrections Act 2017, Category 3 Article 72 - 74. These amendments are proposed to protect the rights and freedom of inmates during trials in Thailand with compliance and modernization aligning with the principles of international standards and legal principles in different countries.

Keywords: Places of Detention, Treatment to Inmates, Inmates during Trials

บทนำ

ระบบงานราชทัณฑ์นั้นเป็นส่วนราชการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมโดยทำหน้าที่เป็นองค์กรสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ในการบังคับโทษให้เป็นไปตามที่ศาลได้มีคำพิพากษา รวมถึงการดำเนินการเพื่อแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังและบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือที่อยู่ในความดูแลตามอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งรวมไปถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่จะต้องอยู่ในความดูแลในส่วนงานราชทัณฑ์ด้วย ปัจจุบันมีผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีที่ถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำเป็นจำนวนที่มากพอสมควรและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในทุกๆ ปี ซึ่งประเทศไทยนั้นมีเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหมดจำนวน 143 แห่ง มีจำนวนผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นอยู่ภายในเรือนจำและในทัณฑสถานทั่วประเทศทั้งหมด 52,451 ราย แยกเป็นในส่วนของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีชาย 46,200 ราย ผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีหญิง 6,251 ราย (รายงานสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ, 2566) เมื่อได้ทำการแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาแล้ว หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนจะควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้หรือขออำนาจศาลฝากขังทั้งที่ยังไม่ได้ถูกตัดสินว่าได้ทำความผิดหรือไม่นั้นถือเป็นการกระทำที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา โดยผู้ต้องขังที่ถูกกักขังไว้ภายในเรือนจำนอกจากจะเป็นนักโทษเด็ดขาดแล้วยังมีผู้ต้องขังในระหว่างการพิจารณาคดีรวมอยู่ด้วย ผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. ผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ
2. ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาล
3. ผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาของศาล

ถึงแม้ตามหลักของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 106 ถึงมาตรา 119 ทวิ นั้นจะกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้น สามารถที่จะยื่นคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวหรือขอประกันตัวต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายได้ กำหนดไว้ โดยให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวได้

3 กรณี คือ

1. การปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีประกัน
2. การปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีประกัน
3. การปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน

หากพิจารณาในทางปฏิบัติแล้วนั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลก็มักจะมีคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวไปโดยมีประกันและหลักประกันทั้งสิ้น เพราะเห็นว่าการอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกันนั้นทำให้ออกโอกาสในการที่ผู้ต้องขังจะหลบหนีไม่มาพบตามที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลนัดไว้ นั้นจะเกิดขึ้นน้อยกว่าการปล่อยตัวชั่วคราวไปโดยไม่มีหลักประกัน เพราะหากไม่มาตามนัดไว้แล้วนั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินที่นำมาวางไว้เป็นประกัน อีกทั้งการกำหนดราคาหลักทรัพย์ที่นำมาวางเป็นประกันในแต่ละฐานความผิดนั้นค่อนข้างเป็นจำนวนที่สูงมากเมื่อเทียบกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังแล้วนั้น จึงทำให้ผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีโดยส่วนใหญ่ไม่สามารถหาหลักประกันมายื่นเพื่อขอปล่อยตัวชั่วคราวได้ (วรชาติ เกลี้ยงแก้ว, 2565) จึงต้องถูกเอาตัวไปกักขังไว้ในเรือนจำทั้งที่คดีของพวกเขานั้นยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาและยังไม่มีคำพิพากษาว่าผู้ต้องขังนั้นได้กระทำความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ ซึ่งในกรณีนี้เช่นนี้ยังถือได้ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาของการมีผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นจำนวนมาก และยังถือว่าเป็นการกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอีกด้วย ซึ่งการลงโทษจำคุกนั้นอาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวของผู้ต้องขังบางประเภทโดยเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งในการควบคุมตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาลนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังถือว่าเป็นบุคคลที่ยังไม่มีการกระทำความผิดเนื่องจากยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ โดยการนำตัวผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำร่วมกับนักโทษที่ศาลพิพากษาถึงที่สุดแล้วมีความผิดย่อมก่อให้เกิดผลกระทบเป็นอย่างมากต่อผู้ต้องขังอันทำให้สูญเสียซึ่งอิสรภาพ ไม่สามารถทำงานได้ ไม่มีรายได้ เสียโอกาสต่างๆในสังคม ทำให้ครอบครัวเกิดความเดือดร้อน ถ้าหากกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นไม่ส่งเสริมต่อความยุติธรรมและไม่เคารพในหลักสิทธิมนุษยชนแล้วนั้น จะถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้ถูกลงโทษ โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่เป็นในคดีที่โทษประหารชีวิตเพราะหากถ้ากระบวนการยุติธรรมนั้นมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น หรือในคดีที่มีโทษประหารชีวิตหากผู้ต้องโทษในคดีนั้นมิได้ใช้สิทธิของตนเองอย่างเต็มที่ หากได้มีการลงโทษประหารชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถนำเอาชีวิตผู้นั้นกลับคืนมาได้ หรือในกรณีของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาในที่มีโทษจำคุกโดยทั่วไป ไม่ว่าจะอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นใดก็ตาม ถ้าในภายหลังศาลได้มีคำสั่งยกฟ้องหรือหากทำการพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องขังนั้นไม่ได้กระทำความผิด ถือได้ว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังนั้นโดยตรงและยังเป็นการกระทบสิทธิของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก

ถึงแม้ในปัจจุบันนั้นได้มีการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ต้องขังหรือจำเลยที่ศาลได้มีคำสั่งยกฟ้องในคดีนั้นเนื่องจาก พิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องขังนั้นไม่มีความผิดนั้น เทียบไม่ได้กับอริสภาพและเวลาที่ประชาชนคนหนึ่งต้องเสียไปในช่วงเวลา ที่ต้องถูกควบคุมอยู่ในเรือนจำเพื่อรอฟังคำพิพากษา อีกทั้งในการถูกลงโทษจำคุกนั้นยังคงเป็นตราบาปติดตัวบุคคล นั้นซึ่งผู้ต้องขังนั้นอาจจะถูกมองว่าเป็นบุคคลที่น่ารังเกียจและถูกกีดกันตัวออกจากสังคม ท้ายที่สุดแล้วถ้าศาลตัดสิน และมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้ต้องขังนั้นไม่ได้กระทำความผิด ก็ย่อมไม่สามารถเรียกอริสภาพของผู้ต้องขังใน ระหว่างที่อยู่ในเรือนจำกลับคืนมาได้ แม้จะมีการเยียวยาก็ไม่เพียงพอต่อการที่ผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ เยี่ยงอย่างนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาแล้วว่ามีผิด

ในส่วนของการใช้สถานที่ในการควบคุมตัวผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้น กฎหมายของประเทศไทยได้ กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่าง สอบสวนหรือระหว่างพิจารณา พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ จัดการตามหมายขัง สามารถร้องขอต่อศาลกำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปอยู่ในสถานที่อื่น ที่มีใช้ เรือนจำได้ และสถานที่อื่นต้องมีใช้สถานที่ตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน” แต่จาก แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยแล้วนั้น ผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้น จะถูกส่งตัวเข้าไปกักขังไว้ในเรือนจำ โดยมีการนำตัวผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นไปกักขังไว้ร่วมกับนักโทษ เด็ดขาดโดยไม่มีการสั่งให้ผู้ต้องขังนั้นไปอยู่ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำดังที่ได้มีการบัญญัติไว้ใน มาตรา 89/1 ซึ่งสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีในขณะที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง นั้นจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของกรมราชทัณฑ์และต้องทำการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางราชทัณฑ์ได้กำหนดไว้ อันเป็นการส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก การกระทำเช่นนี้ถือ ว่าเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีเสมือนว่าเขาได้ทำความผิดโดยมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดจาก ศาลแล้ว และการนำตัวผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นไปกักขังไว้ในเรือนจำเดียวกันกับนักโทษเด็ดขาด นั้นจะ เป็นการก่อให้เกิดผลเสียต่อตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ภาครัฐและสังคมในประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยการ ปฏิบัติตัวต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีตามหลักสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลอันรวมไปถึงผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีก็ควรจะได้รับสิทธิที่เหมือนกัน โดยหลักแล้วถือว่าผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นยังเป็นผู้ บริสุทธิ์จกว่าศาลจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิด เมื่อศาลยังมีได้ทำคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่า บุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ถือได้ว่าเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายที่จะกักขังหรือเอาตัวบุคคลนั้นไว้ เว้นแต่ หากมีเหตุที่จำเป็นอันจะต้องกักขังบุคคลนั้นไว้ในอำนาจของรัฐซึ่งจะต้องมิใช่การเอาตัวไว้เพียงเพราะเพื่อเป็นการ อำนาจให้เกิดความสบายและเป็นการง่ายต่อการปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องทำไปเพราะมีความจำเป็นตามที่ได้กำหนดไว้ เท่านั้น โดยสิทธิของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นจะต้องได้รับการปฏิบัติที่มีความเท่าเทียมกันกับบุคคลที่ไม่ เคยกระทำความผิดมาก่อน ซึ่งทางเรือนจำนั้นจะต้องจัดการแยกตัวผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีไว้คนละส่วนกับ นักโทษเด็ดขาด และไม่สามารถที่จะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างพิจารณาคดีเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาดได้ รวมตลอดถึงการจัดให้มีสิ่งจำเป็นในชีวิตในทางกายของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นจะต้องได้รับการปฏิบัติ อย่างมีมนุษยธรรมและมีความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันควรที่จะได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างและมีความ เหมาะสมกับสถานะที่ไม่ใช่ นักโทษเด็ดขาด โดยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีหลากหลายด้านประกอบไปด้วย การให้ การศึกษา การอบรมแก้ไขฟื้นฟู สวัสดิการในด้านที่อยู่หลับนอน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย และการแยก

ที่อยู่ตามประเภทของผู้ต้องขัง ซึ่งในเรื่องของที่อยู่หลับนอนนั้นควรมีการแบ่งแยกประเภทของผู้ต้องขังอย่างชัดเจน และไม่ควรที่จะจัดให้มีความแออัดจนเกินไป สำหรับผู้ต้องขังหนึ่งคนควรจัดให้มีพื้นที่ประมาณ 10 ตารางเมตรต่อผู้ต้องขังหนึ่งคน ในส่วนของอาหารการกินนั้นต้องจัดให้เกิดความหลากหลายทางโภชนาการและมีสารอาหารที่ครบถ้วน โดยต้องจัดให้ได้รับอย่างมีความเหมาะสมต่อร่างกายของผู้ต้องขัง และเครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณานั้นควรจัดให้มีความเหมาะสมตามสภาพอากาศของภายในเรือนจำ และในด้านสุขอนามัยของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้น ควรจัดให้มีทีมแพทย์เฉพาะของทางเรือนจำ มียารักษาโรคที่เพียงพอและครอบคลุม เพื่อให้บริการแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี โดยหลักแล้วสาเหตุที่ทำให้สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังนั้นไม่ได้รับการเคารพ เป็นเพราะเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมนั้นใช้วิธีการปฏิบัติที่ง่ายและต้องการความสะดวกต่อหน้าที่ของตนจนไม่ได้ใส่ใจถึงสิทธิของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งแนวทางการปฏิบัติของหน่วยงานราชทัณฑ์นั้นขาดระเบียบที่รัดกุม ไม่มีการตรวจสอบที่เพียงพอในการควบคุมเรื่องของการใช้ดุลพินิจหรือการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เรือนจำที่มีการใช้มาตรการต่างๆ แก่ผู้ต้องขัง ซึ่งกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันนั้นจำเป็นต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีอย่างที่มีมนุษย์นั้นควรจะปฏิบัติต่อกัน ให้ความสำคัญในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และต้องคำนึงในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพที่ผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีนั้นควรจะได้รับการหลักในมาตรฐานสากล และต้องมีการป้องกันรักษาสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังโดยมีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังในเรื่องต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยทางเรือนจำควรจัดให้มีสวัสดิการต่างๆแก่ผู้ต้องขัง อาทิเช่นในเรื่องของอาหารการกิน เสื้อผ้า เครื่องนอน ยารักษาโรค และสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตอื่น ๆ ให้แก่ผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีเนื่องจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นไม่ได้รับอิสระในการใช้ชีวิตจึงควรจะได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ นั้นเอง (กุลพล พลวัน, 2564) และยิ่งไปกว่านั้นเรื่องของการควบคุมตัวผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีไว้ในเรือนจำร่วมกับนักโทษเด็ดขาด หรือเรื่องของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องต่างๆ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบที่เกี่ยวข้องนั้น ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นถือว่าเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง ซึ่งมีบัญญัติรับรองไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน มาตรา 39 บัญญัติ “ว่าบุคคลไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้” วรรคสอง “ในคดีอาญานั้นให้สันนิษฐานไว้ก่อนเลยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” และยังขัดต่อหลักที่ได้กำหนดไว้ตามหลักของสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมไปถึงการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำอันเป็นที่ยอมรับและมีความเป็นสากลตามหลักขององค์กรสหประชาชาติและตามกฎหมายต่างประเทศอีกด้วย โดยในส่วนของเรือนจำในปัจจุบันนั้นยังมีปัญหาในเรื่องของผู้ต้องขังที่เพิ่มมากขึ้นจนล้นเรือนจำ ซึ่งในปัจจุบันทางเรือนจำมีผู้ต้องขังภายในเรือนจำรวมทั้งสิ้น 263,592 คน ซึ่งแยกเป็นผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษา 213,054 คน และผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี 52,394 คน หากพิจารณาตามขนาดของเรือนจำนั้นสามารถรองรับผู้ต้องขังได้ประมาณ 160,000 คน จะเห็นได้ว่าจำนวนของผู้ต้องขังนั้นมีมากกว่าที่ทางเรือนจำจะรองรับได้เป็นอย่างมาก จึงนำไปสู่ปัญหาในเรื่องพื้นที่เรือนนอน เครื่องอุปโภค บริโภค อาหาร บริการทางการแพทย์ รวมถึงการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่อาจจะได้ไม่ถึง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความต้องการที่จะทำการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีตามหลักของกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในประเทศไทย โดยเน้นศึกษาในเรื่องสถานที่คุมขังผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดี ในด้านอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขอนามัย การรักษาพยาบาล รวมถึงสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ เป็นสิ่งที่ทางเรือนจำจะต้องให้ความสำคัญและจัดให้มีสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังโดยจะทำการเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศและข้อกำหนดในมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับ เรื่องสิทธิที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดี
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิสำหรับผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดี
3. เสนอแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับ เรื่องเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดี

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยได้มีการจัดทำโดยการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายของประเทศเยอรมนี ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และได้มีศึกษาข้อมูลจากบทความต่างๆ และผลงานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทางกรมราชทัณฑ์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับเรือนนอนของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดี รวมถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ ประเทศเยอรมนี ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น รวมถึงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาวิเคราะห์สภาพปัญหา มาตรการทางกฎหมายและแนวทางการแก้ไขได้ดังต่อไปนี้

ในปัจจุบันประเทศไทยนั้นได้มีกฎหมายที่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีในการที่จะอยู่ในสถานที่อื่นแทนการขังหรือการจำคุกในเรือนจำ ซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา เมื่อนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหา หรือจำเลย ไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควรนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยให้อยู่ในความควบคุมของผู้ร้องขอหรือของเจ้าพนักงานตามที่ศาลกำหนด ในการนี้ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่เห็นสมควรก็ได้” นอกจากนั้นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 วรรคสาม ยังได้

บัญญัติอีกว่า “สถานที่อื่นตามวรรคหนึ่ง ต้องมีใช้สถานที่ตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน” แต่อย่างไรก็ดี บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นนั้นไม่ใช่บทบัญญัติที่ให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ต้องขังหรือจำเลยในการที่จะอยู่ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำเพราะการที่จะมีสิทธิอยู่ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำก็ต่อเมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขัง เห็นว่ามีเหตุจำเป็นจึงร้องขอต่อศาล ขอให้สั่งใช้สถานที่ขังอื่นแทนการขังหรือจำคุกในเรือนจำจึงเป็นการยากที่บุคคลดังกล่าวจะเห็นว่ามีเหตุจำเป็นเช่นนั้น และเป็นการยากที่ผู้ต้องขังหรือจำเลยจะได้อยู่ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ ซึ่งตามกฎหมายมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังควรจะให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีสิทธิที่จะอยู่ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำร่วมกับนักโทษเด็ดขาด

การให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องการใช้สถานที่คุมขังนั้น ถือว่าเป็นการให้การรับรองตามหลักของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ความเสมอภาคและสิทธิมนุษยชน อันเป็นสิทธิที่ควรมีโดยเสมอกันตามรัฐธรรมนูญที่ทุกคนมีอยู่ในฐานะ ความเป็นมนุษย์อันเป็นสิทธิที่เกิดจากมาตรฐาน เพื่อก่อให้เกิดความถูกต้อง ความเป็นธรรมและความยุติธรรม

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายราชทัณฑ์ โดยเฉพาะในส่วนของสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในอันที่เป็นการพื้นฐานที่จำเป็นและสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของประชาชนคนหนึ่ง เห็นได้ว่าบทบัญญัติส่วนใหญ่ที่มีการกำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิเหล่านี้ไว้สอดคล้องกับมาตรฐานของสากล แต่ในทางปฏิบัตินั้นไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังทุกคนตามที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหตุเพราะการบริหารงานภายในเรือนจำจะต้องประสบกับปัญหาสำคัญหลายประการทั้งปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านสถานที่ ปัญหาด้านประสิทธิภาพและทัศนคติของเจ้าพนักงานเรือนจำ นอกจากนี้ยังพบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ของไทยไม่มีการ บัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาบางประการให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ทั้งที่ในทางปฏิบัติมีการวางแผนทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ให้เรือนจำต่างๆ ให้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในข้อนี้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้วซึ่งสามารถสรุปประเด็นดังกล่าวเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตได้ดังนี้

1. สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการที่จะไม่ต้องถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำ หรือสิทธิในการที่จะอาศัยอยู่ในสถานที่อื่นอันมิใช่เรือนจำในระหว่างที่มีรอการพิจารณาคดีเพื่อรอคำพิพากษาของศาล เพราะเมื่อคดียังอยู่ในระหว่างพิจารณาคดีของศาลเท่ากับว่ายังไม่มีความพิพากษาว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีความผิดหรือไม่ ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นควรจะได้ใช้ชีวิตอย่างคนปกติไม่ต้องถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำเพื่อใช้ชีวิตเช่นนักโทษเด็ดขาดที่ศาลได้พิพากษาแล้วว่ามีความผิด อันเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย จึงควรได้รับการแก้ไข และปรับให้เป็นสิทธิเด็ดขาดแก่ศาลเพียงผู้เดียวในการที่จะสั่งขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานของสากล และตามหลักของกฎหมายในต่างประเทศ

2. สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยตามที่มาตรฐานสากลมีการกำหนดให้เรือนจำในแต่ละแห่งได้มีการจัดบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้มีความเหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เพื่อเป็นการลดความแออัดในการใช้สถานที่ในเรือนจำ รวมทั้งต้องจัดการ ดูแล

สุขภาพของทางเรือนจำให้ถูกหลักอนามัยทั้งในเรือนนอนและพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ เพื่อเป็นการรักษาสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและกฎหมายในต่างประเทศ

ซึ่งในบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศไทยนั้นไม่ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสภาพของสถานที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีเอาไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ แต่ในทางปฏิบัตินั้นกรมราชทัณฑ์ได้มีการกำหนดขนาดพื้นที่ของเรือนนอนไว้สำหรับผู้ต้องขังแต่ละคน และยังมีความเหมาะสมต่อสภาพอากาศของประเทศไทยรวมทั้งมีสุขาที่เพียงพอต่อจำนวนของผู้ต้องขัง ในทางปฏิบัติของกฎหมายในประเทศไทยนั้นถือว่ามีความสอดคล้องกับข้อกำหนดในมาตรฐานสากลและตามหลักของกฎหมายต่างประเทศแล้ว

3. สิทธิในการได้รับหรือมีอาหารสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ได้มีการกำหนดให้รัฐจะต้องจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดและอาหารที่มีคุณภาพในปริมาณที่เพียงพอับความต้องการของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เพื่อเป็นการเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังให้มีที่แข็งแรงและสมบูรณ์ ตรงตามร่างกายของมนุษย์โดยทั่วไปนั้นมีความต้องการที่จะรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ ฉะนั้นทางเรือนจำควรจัดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นได้รับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย

ซึ่งตามแนวทางในการปฏิบัติของเรือนจำในเรื่องของการจัดหาอาหารให้แก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทยนั้น พบว่าได้มีการจัดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับประทานอาหาร 3 มื้อต่อ 1 วัน โดยถือว่าการปฏิบัติเช่นนี้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดในมาตรฐานขั้นต่ำแล้ว (กรมราชทัณฑ์, 2560)

4. สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอนสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ตามมาตรฐานสากลกำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้รับการดูแลในเรื่องของความสะอาดสำหรับเสื้อผ้า รวมถึงการอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าส่วนตัวของผู้ต้องขังเองได้หรือให้ทางเรือนจำจัดหาเสื้อผ้าที่มีลักษณะที่มีความเหมาะสมไม่มีลักษณะอันเป็นการลดคุณค่าหรือลดศักดิ์ศรีของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหรือชุดที่ผู้ต้องขังนั้นใส่ทำให้ตกเป็นเป้าสายตาแก่ประชาชนทั่วไปในเวลาและผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องออกไปนอกเรือนจำ และต้องจัดห่มที่นอนเป็นสัดส่วนและเพียงพอแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

ตามแนวทางในการปฏิบัติของทางเรือนจำเกี่ยวกับเรื่องเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ทางเรือนจำอนุญาตให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นสามารถใส่เครื่องแต่งกายส่วนตัวของตนเองได้ แต่ถ้าหากไม่มีทางเรือนจำจะเตรียมเครื่องแต่งกายที่ใช้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางให้แก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

โดยในส่วนนี้ ถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เนื่องจากไม่ควรให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นใส่เสื้อผ้าเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางที่ศาลได้มีคำพิพากษาแล้วว่ามีภาระทำความผิดทางเรือนจำควรจัดห่มเสื้อผ้าสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาแยกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด ในส่วนนี้จึงยังไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดในมาตรฐานขั้นต่ำและหลักกฎหมายของต่างประเทศ

5. สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในการได้รับการรักษาพยาบาลตามที่มาตรฐานสากลได้มีการกำหนดไว้ ให้ทางเรือนจำทุกแห่งนั้นต้องมีแพทย์อย่างน้อย 1 คน ประจำอยู่ที่เรือนจำเพื่อคอยให้บริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่มีอาการเจ็บป่วย และเพื่อทำการตรวจสุขภาพแก่ผู้ต้องขังทุกคนตั้งแต่แรกจับและภายหลังหากมีความจำเป็น การส่งตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ป่วยไปรักษาภายนอกเรือนจำ การดูแลผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ การป้องกันโรคติดต่อภายในเรือนจำ (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 10, 2560) ในส่วนนี้ถือว่ามีความสอดคล้องกับข้อกำหนดในมาตรฐานขั้นต่ำและหลักกฎหมายของต่างประเทศแล้ว

แต่ตามกฎหมายของประเทศไทยแล้วนั้น ยังไม่มีการบัญญัติถึงเรื่องของการตรวจสอบสุขภาพสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและการเลือกแพทย์ที่จะทำการรักษาแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งในส่วนค่าใช้จ่ายทั้งหมดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นเป็นคนออก เพื่อเป็นการรักษาสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีให้มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดในมาตรฐานขั้นต่ำและตามหลักของกฎหมายในต่างประเทศ

6. สิทธิในการได้รับหรือไม่สิ่งจำเป็นในชีวิตอื่น ๆ ตามที่มาตรฐานสากลนั้นได้มีการกำหนดไว้ให้ได้รับการดูแลเรื่องความสะอาดและอนามัยส่วนตัวของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจากรัฐ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะต้องได้รับการดูแลเรื่องการอาบน้ำเพื่อทำความสะอาดร่างกายและผม โดยทางเรือนจำนั้นจะต้องจัดหาของใช้ที่จำเป็นต่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี (วิสัย พุกษะวัน, 2567) และต้องมีการจัดเตรียมให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับการดูแลเรื่องการตัดผม สำหรับผู้ต้องขังชายนั้นควรจะต้องได้รับการโกนหนวดอยู่เป็นประจำ (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 58 ข้อ 67 และข้อ 68, 2560) แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องของการมีสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ในชีวิตนั้น ตามหลักที่ประเทศไทยได้มีการกำหนดไว้แล้วนั้นถือว่ามีความสอดคล้องกับข้อกำหนดในมาตรฐานขั้นต่ำและหลักของกฎหมายในต่างประเทศแล้ว

7. สิทธิในการติดต่อสื่อสารกับทนายความและบุคคลภายนอก มาตรฐานสากลกำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีสิทธิขอพบทนายความเพื่อช่วยเหลือในการสู้คดี หรือปรึกษากฎหมายเกี่ยวกับคดีของตนได้ตามเวลาที่กำหนดไว้และมีห้องสมุดกฎหมายไว้บริการแก่ผู้ต้องขังทุกคน รวมถึงสิทธิในการพบบุคคลภายนอกตามที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นต้องการ

จากแนวทางในการปฏิบัติของเรือนจำ ในเรื่องของการอำนวยความสะดวกในด้านของสิทธิที่จะติดต่อสื่อสารกับทนายความและบุคคลภายนอกสำหรับผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยนั้น ถือว่าทางเรือนจำได้มีการอำนวยความสะดวกและเปิดช่องให้แก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นได้เข้าถึงข้อกฎหมายหรือมีการเตรียมตัวในการต่อสู้คดี พบทนายความหรือบุคคลภายนอกตามเวลาที่กำหนด (กองนิติการ กลุ่มงานกฎหมายและระเบียบ, 2561) ได้อย่างมีความสอดคล้องกับหลักในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ และตามหลักของกฎหมายในต่างประเทศแล้ว

อภิปรายผล

งานวิจัยในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้หลายด้าน ดังนี้

1. ปัญหาด้านสถานที่ควบคุมผู้ต้องขัง (เรือนจำ/ทัณฑสถาน)

หลักการการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตามหลักกฎหมายอาญาและรัฐธรรมนูญ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี (ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิด) จะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้น จึงควรได้รับการปฏิบัติและควบคุมตัวในลักษณะที่แตกต่างจากนักโทษเด็ดขาด (ผู้ที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้โทษจำคุกแล้ว) ตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Mandela Rules) ซึ่งทำให้พบปัญหาความแออัดยัดเยียด (Overcrowding) อันเป็นปัญหาหลักที่งานวิจัยหลายฉบับได้ระบุไว้ เนื่องจากจำนวนผู้ต้องขังมีมากกว่าสถานที่ควบคุม ทำให้คุณภาพชีวิตพื้นฐานลดลง

การรวมกลุ่มคุมขังในทางปฏิบัติ ไม่สามารถแยกการควบคุมตัว ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาออกจาก นักโทษเด็ดขาดได้อย่างสมบูรณ์หรือไม่สามารถแยกผู้ต้องขังตามประเภทคดีหรือความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากข้อจำกัดด้านสถานที่และจำนวนผู้ต้องขัง และยังส่งผลต่อสุขอนามัย การเข้าถึงน้ำ ห้องน้ำ และพื้นที่ทำ กิจกรรมส่วนตัวที่ไม่เพียงพอ

2. ปัญหาด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

สิทธิที่ถูกจำกัดในทางปฏิบัติแม้ในทางกฎหมาย (เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560) จะรับรองสิทธิหลายประการ แต่การปฏิบัติงานจริงยังพบข้อจำกัดสิทธิในการเยี่ยมและการติดต่อสื่อสาร จากงานวิจัยพบว่าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาอาจได้รับการปฏิบัติในเรื่องการเยี่ยมและติดต่อสื่อสารที่คล้ายคลึงหรือถูก จำกัดไม่ต่างจากนักโทษเด็ดขาด ซึ่งเป็นการลิดรอนสิทธิของผู้ที่ยังไม่มีการพิสูจน์ความผิด รวมไปถึงการใช้เครื่อง พ้นธนาการแม้กฎหมายจะห้ามใช้เครื่องพ้นธนาการโดยไม่จำเป็น แต่ยังพบการใช้เครื่องพ้นธนาการกับผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีขณะถูกควบคุมตัวออกไปพิจารณาคดีนอกเรือนจำ ซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์และหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องกับหลักสากล

ผลการวิจัยโดยรวมนั้นชี้ให้เห็นว่าสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามหลักการทางกฎหมาย และสิทธิมนุษยชนนั้น ยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ในทางปฏิบัติโดยมีสาเหตุหลักจากความแออัดของสถานที่ ควบคุมและข้อจำกัดในการบริหารจัดการ ซึ่งส่งผลให้บุคคลอื่นจะต้องสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นั้นได้รับการ ปฏิบัติที่ไม่แตกต่างจากผู้กระทำความผิดที่ศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว จึงต้องปรับปรุงในส่วนนี้โดยดำเนินการควบคู่ กับการแก้ไขกฎหมาย รวมไปถึงการเพิ่มทรัพยากรและการปรับปรุงในเรื่องของการปฏิบัติงาน ทำให้หลักการนั้น เกิดขึ้นได้จริงในเรือนจำ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ตัวผู้ต้องขังที่สอดคล้องกับหลักการมาตรฐานสากล

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทำให้ได้ทราบถึงแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆตลอดจนขอบเขตของการบังคับใช้กฎหมายที่ เกี่ยวกับการใช้สถานที่คุมขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ทำให้ ทราบว่าการที่สังคมจะดำรงอยู่ด้วยความสงบสุขนั้นจะต้องมีเกณฑ์ในการที่จะควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกใน สังคมให้อยู่ในกรอบของตนเองโดยไม่ไปกระทำละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น หากได้มีการกระทำความผิดเกณฑ์ ดังกล่าวจะต้องถูกลงโทษตามมาตรการที่กำหนดไว้ แต่ถ้าหากยังสรุปไม่ได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ พวกเขาไม่ควรที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเช่นผู้กระทำความผิด โดยโทษที่ได้มีการกำหนดไว้นั้นควรจะต้องดูว่ามี ความสมควรที่จะนำมาใช้บังคับแก่ใครและต้องมีการแยกประเภทการใช้ให้ชัดเจนก่อนการบังคับโทษ เพื่อให้เกิด ความสอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดไว้ และในหลักกฎหมายขององค์การ สหประชาชาติและพันธะกรณีระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องเกี่ยวกับหลักของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลัก สิทธิมนุษยชน หลักความเสมอภาคและหลักสิทธิเสรีภาพ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายโดยเฉพาะ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จึงจะนำไปสู่การแก้ไขข้อกฎหมายเพื่อให้เกิดความทันสมัยเท่าทันโลกและมีความก้าวหน้าเทียบเท่ากับหลักกฎหมายของสากลและข้อกฎหมายของประเทศต่างๆ โดยผู้เขียนขอเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ยกเลิกถ้อยคำในมาตรา 89/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่มีเหตุจำ” เป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาเมื่อพนักงานสอบสวนพนักงานอัยการผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอ ให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่น ควรให้เป็นสิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทุกคนในการที่จะอยู่ในสถานที่อื่นอันมิใช่เรือนจำโดยมิต้องอาศัยว่าจะมีเหตุจำเป็นหรือไม่ ศาลควรพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นต้องถูกควบคุมอยู่ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำในทุกกรณี

2. ควรเพิ่มเติมสิทธิในการได้รับอาหารพิเศษที่เกิดจากคำสั่งแพทย์เพื่อให้เหมาะสมกับสุขภาพของผู้ต้องขังป่วยและผู้ต้องขังสูงอายุที่มีโรคประจำตัวกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ข้อที่ 79

3. สิทธิในการได้รับเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตามกฎกระทรวงข้อที่ 69 - 70 นั้น กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้นๆ แต่หากไม่มีให้รัฐต้องจัดจ่ายเฉพาะ เสื้อ กางเกง หรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางนั้นควรยกเลิก โดยผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ไม่มีเครื่องแต่งกายส่วนตัว ควรจัดให้มีเสื้อผ้าแยกสำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ไม่ควรให้ใช้แบบเดียวกับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลาง

4. กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หมวดสามการรักษาพยาบาลข้อที่ 72 ถึง 74 ไม่มีการบัญญัติถึงการตรวจร่างกายเพื่อป้องกันโรค และสิทธิในการเลือกแพทย์ที่จะรักษาพยาบาลได้ ดังนั้นควรเพิ่มข้อความในกฎกระทรวง ให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีสิทธิเลือกที่จะตรวจสุขภาพประจำปี และให้แก่สิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในการเลือกแพทย์ที่จะทำการรักษาได้โดยออกค่าใช้จ่ายด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์. (2560). การจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง. ใน หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท0904/ว.67 ลว 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2560. กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์.

กองนิติการ กลุ่มงานกฎหมายและระเบียบ. (18 กรกฎาคม 2561). ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ. เข้าถึงได้จาก กรมราชทัณฑ์ : <http://www.correct.go.th/popsako/%E0%B8%A3%>

กุลพล พลวัน. (2564). สิทธิผู้ต้องขัง. ใน เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 10 (หน้า 51). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 10. (18 กุมภาพันธ์ 2560). เข้าถึงได้จาก ราชกิจจานุเบกษา:

<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/021/1.PDF>

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 58 ข้อ 67 และข้อ 68. (2560). เข้าถึงได้จาก ราชกิจจานุเบกษา:

<https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/021/1.PDF>

รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. (1 มิถุนายน 2566). เข้าถึงได้จาก กรมราชทัณฑ์:

http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2023-06-01&report=

- วรชาติ เกลี้ยงแก้ว. (2565). การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในชั้นปล่อยตัวชั่วคราวด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์. ดุลพาห, 62 (2), 108 - 109.
- วิสัย พฤษะวัน. (2567). กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาเกี่ยวกับกฎหมายราชทัณฑ์ (หน้า 515). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.